

KONAR-GÖÇERLİKTEN YERLEŞİKLİĞE, YÜZER-GEZERLİKTEN YERELLİĞE GÖÇ...

MIGRATION FROM MIGRANT SETTLER TO SITUATEDNESS, FROM FLOATINGNESS TO LOCALITY...

Erkan POLAT*, **Müge SUCU POLAT****

* Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, erkanpolat@sdu.edu.tr

** Uzman, Süleyman Demirel Üniversitesi Kurumsal İletişim Araştırma ve Uygulama Merkezi, mugepolat@sdu.edu.tr

ÖZ

İnsanların bir yere yerleşme ve yer değiştirme kapasiteleri bir taraftan köklerinin güçlendirilmesine bir taraftan ise köksüzlüğüne referans verir. İnsan için yaşadığı yerde “mesken tutmak” varoluşunun en doğal şeklidir. İnsan yapısı gereği çevresi ve kent kültürü arasında düzenli ve uyumlu bir ilişki sağlamak arzusuyla ‘yüzer-gezer’ bir zihin ya da ‘konar-göçer’ bir canlı olarak varlığını sürdürülemez, belli bir ‘yer’e ait olmalıdır. Bu aidiyetin tabanını oluşturan mekân zamanla birlikte ‘yoğunlaştıkça’ - zamanla bir kültür ona kök saldııkça- bir ‘yer’e dönüşür, tanım ve anlam kazanır. Bu bir kendiliğinden ‘özdeşleşme’ durumudur, yersizlik (placeness) ya da olmayan yer (non-place) karştı bu durum, bireyin bir “varoluş noktası” na sahip olması yani bir yerde “mesken tutması”, kendisini orasıyla özdeşleştirmesi anlamına da gelir. Geçmişteki izleri taşıyan ve anlatan ‘Zeitgeist’ diye ifade edilen zamanın ruhu ile ‘genius loci’ olarak tanımlanan mekânın ruhu bu özdeşleşmenin sacayaklarıdır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Zaman-Mekân, Özdeşleşme, Varoluş, Yer.

Jel Kodları: O15, F22, J15, K37, R23.

ABSTRACT

The settlement and displacement capacities of people once refer to the strengthening of their roots on one side and the rootlessness on the other. Where we live for human beings, “to stay” is the most natural form of existence. Human structure must belong to a certain ‘place’, which can not sustain its existence as a ‘floating-minded’ mind or ‘situatedness’ living creature in order to maintain a regular and harmonious relationship between the environment and the city culture. The place that forms the basis of this belonging turns into a ‘place’, a definition and a meaning, as time goes ‘together’ (with time a culture rooting on it). This is a spontaneous ‘identification’ and this means that the individual has an “existence point”, that is to say, a place to “keep a residence” and to identify itself with it and it is also the opposite of placeness or non-place. The soul of this space identified as ‘genius loci’ with the spirit of time, which is expressed as ‘Zeitgeist’, bearing and describing the traces of the past, is the fallacy of this identification.

Keywords: Migration, Time-Space, Identification, Existence, Place.

Jel Codes: O15, F22, J15, K37, R23.

1. GİRİŞ

İnsanlar tarih boyunca durmaksızın bir yerlere hareket etmekte. Dünya nüfusunun

bugün 1/33’ü göçmendir. 214 milyon insan, gelişmemiş olandan gelişmiş olana göçmektedir; üstelik 2050’ye kadar da bu

sayının 405 Milyon olacağı tahmin edilmektedir. (IOM, 2012).

Tüm küredeki göçmenler bir araya toplanıp bir “**göçmenler ülkesi**” kursalar, günümüz dünyasının en fazla 4. nüfusuna sahip Endonezya ile 5. nüfusuna sahip Brezilya arasında bir yerde olacak kadar fazla nüfusa sahipler; Rusya’dan, Japonya’dan, Almanya’dan ve Türkiye’den daha fazla bir nüfustur bahsedilen. Bugün durum çok açıktır; küresel dünyada göç, oldukça gerçek “**bir ikon**” dur.

Kentleşmeyle ilgili tahminler 2014-2050 arasında kentsel nüfusun tüm kürede 3,8 ile 6,3 milyar kişi arasında olacağı üzerine (UN, 2014: 20). Bunların 2,5 milyarının kentsel alanlara göçeceği, informal ve plansız alanlarda ya da planlı bölgelerde yaşayacağı tahmin edilmektedir (Werthmann and Bridger, 2015).

Göç ister ülke içinde; kırdan kente, küçük kentten büyük kente, ister ülkeden ülkeye olsun, maruz kalanlar açısından ciddi sorunlar ve travmalar oluşturabilmektedir. Göçün gerekçeleri değişse de sonucu pek fazla değişmez. Ne şekilde gerçekleşirse gerçekleşsin göç olgusu aslında bireylerde ve toplumlarda bir kayba yol açar. Öyle ki, doğulan ve kök alınan ya da kopup geline yerle, köklerinin salındığı yeni ikamet coğrafyası arasında bir “**kimlik ve yer bunalımı**” ortaya çıkabilmektedir.

Yerleşilen kente bağlanma, aidiyet hissinin oluşması ve kent kültürüne olumlu bir katkıda bulunma hali ya çok az olmakta ya da hiç olamamaktadır. Aksine bu durum kentsel yapıya, yaşama, dokuya ve kent kültürüne türlü çelişkiler de yaşatmaktadır. Toplumsal gerçekçi ünlü şairimiz Dağlarca (1977) “Almanya’da Çöpçülerimiz” isimli şiirinde, yaralayan ve derin izler bırakan göç olgusunu, Ülkemizden Almanya’ya toplu göçlerin yaşandığı dönemlerde şu dizelerle ifade eder:

“Ne duruyoruz be kardeş, aylık bin yeşil mark
Varalım dağılım karta! Anadolu’dan yeryüzüne
Beyler altın uykularından uyanmak üzere, haydi
yollarını temizleyelim
Al güneşten bile utanmadan; pis el, pis yürek

Sığmazken atalarımız güne, yarına,
Düşmüşüm vay, düşmüşüm ben el kaplarına”

Göçmenlerin, yerleşilen yerin yerleşik sakinleriyle ırki veya etnik bağlarının olup olmaması, aynı ya da farklı dillere sahip olup olmaması kentleşme aşamasında önemli etkenler olarak ortaya çıkmaktadır. Farklı etnisiteye ve farklı lisana sahip yüzer-gezer nüfusun mekânsal, sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan uyum sağlaması ve kent kültürüyle donanmaları konar-göçerlik anlamında da bir zorunluluktur; gelir-geçer bir durum değildir.

Bu çalışmada, yerin aidiyeti ve zaman-mekân sarmallığı bakımından göç eden insan ve göç edilen yer arasındaki yüzer-gezer ilişkinin gücü, köklerinin alındığı memleketten köklerin salındığı yeni yere doğru oluşan yeni konar-göçer yaşamsal süreçler tartışılarak, mesken tutmanın ya da orasıyla özdeşleşmenin “**oralı olabilme**” nin bağlamsal boyutları üzerinden tartışma yapıp öneriler getirilecektir.

2. GÖÇME(N), GÖÇEN, GÖÇER

İbn-i Haldun, kendi yaşadığı çağda ve coğrafyada meydana gelen önemli toplumsal değişimleri açıklarken, eski ve yeni yaşam biçimini anlatan “**bedevilik (göçebelik)**” ve “**hadarilik (yerleşiklik)**” kavramlarını kullanmış. O, insanların toplumsal bir yaşam kurmak zorunda olduklarını, insanlık için göçebe ve yerleşik yaşam tarzlarının birbirlerini takip eden doğal ve zorunlu iki aşama olduğunu belirtmiştir.

O’na göre ister göçebe ister yerleşik olsun toplumsal yaşamın temeli ekonomik etkinliklere bağlıdır. Ne zaman ki, insanlar kendi ihtiyaçlarından fazla (artı(k) ürün) bir zenginlik ve büyüme elde ederler, işte o zaman yerleşik yaşama geçmeye başlarlar.

Yerleşik yaşama geçtikten sonra önce köyler ve kasabalar kurmaya çalışan insanlık, daha sonra daha kalabalık nüfusları barındıran kentler kurmaya yönelmiştir. Böylece avcılık-toplayıcılıktan

göçebeliğe oradan da yerleşikliğe geçişin “**uçuş rotası (line of flight)**” bugün, kentleşmeden aşırı büyümeye, azmanlaşmaya oradan da kent-bölgelere, ekümenopolislere hatta küreselleşmeye kadar giden bir bilinmez yöne doğru kaymıştır.

İnsanlar artık kendi ihtiyaçlarından fazla olanı elde edince -tam tersi biçimde- yerleşik hayattan ya da sedantif yaşamdan “**konar-göçer**” bir yaşam tarzına yönelmiştir. Küreselleşmenin ve kentleşmenin baskısının bir sonucu olarak, sadece para değil insanlık da bu “**yüzer-gezer**” yolculuğunu daha fazla arttırmıştır.

2.1. Mesken Tutmak ve Aidiyet

Bugünün yerelden küresele kadar uzanan dünya politikasında, insanların bir yere yerleşme kapasitelerinden (konar-göçerlik) çok, yer değiştirme kapasiteleri (yüzer-gezerlik) geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bu sosyo-politik dalgalanmada insanların köklerinin güçlendirilmesinden ziyade “**köksüzlüğüne**” daha fazla önem verilmektedir (Tekeli, 2009).

Her ne kadar köksüzlüğe bir yönelme izlense de insan için “**kök salmak**” en önemli yaşamsal durumlardan biridir; yaşadığı yerde oturmak¹, ikamet etmek ya da “**mesken tutmak**” varoluşunun en doğal oluş biçimidir. İnsan, yapısı gereği, çevresi ve kent kültürü arasında düzenli ve uyumlu bir ilişki sağlamak arzusuyla ‘**yüzer-gezer**’ bir bilinç ya da ‘**konar-göçer**’ bir canlı olarak varlığını çok fazla süre sürdüremez, belli bir ‘**yer**’e ‘**ait olmak**’ ister ve olmalıdır da.

Bu durumda, ait olduğu mekândan ayrılan insan, sadece sıldada değil, “**inceliksiz ilişkiler ağıyla çevrilen yaban şehirde**” de unutulur, varlığının silikleşmesine ve zamanla da kendine ait olan izlerin silinmesine maruz kalır. Bunun sonucu

¹ İlginç biçimde insanın dinlenmek için oturma eylemine referans veren oturmak kelimesi, bir yerde sürekli olarak kalmak, ikamet etmek anlamına gelir. Kelime, bir süre sonra kalıcılık ifade etmeye başlar (temelin oturması, yörüngeye oturmak, yemeğin oturması gibi).

olarak, kendi içerisine kapanarak, yalnızlığıyla baş başa kalır; hafızasında tuttuğu anılar ve nesnelere intibak kurmadığı kent yaşamından uzaklaşır.

Şair Gülten Akın, yoğun olarak yaşanan kırdan kente göçün sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel boyutunu sonuçlarıyla birlikte sorunsallaştırır ve dizelerine şöyle yansıtır:

“Ağıtla başlarız yaşamaya
Konuşmadan önce sövmeyi biliriz
Yarısı alkışsa sözlüğümüzün
Gerisi ilenç
Bizim kadar çabuk hangi desti dolar
Akar hangi böğet
En gergin tel biziz
Amma
Kaç Eyüp şaşkına döner sabrımızdan
Dağları tutmuşuz boylarımızla
Ayakta bir halkız
Kentlerde simgemiz kondularımız
Bin duran uygarlık eskittik
‘Göçtür göç’ü vuran davulumuz
Eskimemiştir.
Kente son kapıdan giriyoruz.
Karanlığın usul ustaları
Keskin dişli bir köpeği
Üç kişinin yedeğiyle gezdiriyorlar
Bize kimliğimizi soruyorlar
Mayısların hesabını soruyorlar
Söylüyoruz
Okusunlar!”
(Gülten Akın, Seyran Destanı)

Agnew (1987), analitik olarak fiziksel bir yerin bir birini tamamlayan üç boyutu olduğuna dikkat çeker: Mahal, mevki ve yer hissi. Mahal, bir yerin yapılanmış mikro-sosyolojik içeriğine karşılık gelir. Bu anlamda mahal günlük yaşamın geçtiği fiziksel alandır. Mevki, coğrafik mekân üzerindeki makro düzenin etkisini temsil eder ve ‘yerler arasındaki ilişkiden doğan pratiklerin ve fikirlerin yerel toplumsal etkileşimdeki temsiline karşılık gelir’; yer hissi ise orada yaşamaktan doğan öznel kimliktir (Agnew, 1987: 5).

Bu, bir yere ‘**aidiyet**’ in tabanını oluşturan mekân zamanla birlikte ‘yoğunlaştıkça’ –ya da zamanla bir kültür ona kök saldıkça- ve yoğruldukça bir ‘yer’e dönüşür, tanım ve anlam kazanır. Bu bir ‘**kendiliğinden özdeşleşme (self-identification)**’ durumudur, yersizlik (placeness) ya da olmayan yer (non-place) karşılığı bu durum, bireyin bir “**varoluş noktası**” na sahip olması yani bir yerde mesken tutması, kendisini orasıyla özdeşleştirilmesi anlamına da gelir. Geçmişteki izleri taşıyan ve anlatan ‘**zeitgeist**’ diye ifade edilen zamanın ruhu kavramı ile ‘**genius loci**’ olarak tanımlanan mekânın ruhu kavramı bu özdeşleşmenin sacayaklarıdır.

Başka yerlerdeki başka insanların adetleri ve hayat biçimleri ile bir “**volksgeist (halk ruhu)**”² oluşması insanların özü, kültürleri ve dillerine yansıyan asal kimliklerinin mutlaka o zamanın ve mekânın ruhuyla örtüşmesini gerekli kılar.

Özgün yerellikler (memleket/anavatan/baba toprağı)³ kültürel zamanının bir mekânsal uzantısı ve yansımasıdır. Bu yüzden de oluşan göçe dayalı kimliğin bir tarafında, uzantısı olarak ‘**memleket**’ kavramı ve diğer tarafında da yeni bir yaratım olarak ‘**yerellik**’ yer alır. İnsanın doğduğu ve köklerini aldığı yerden köklerini saldığı, yaşadığı yere uzanan, etkileri oradan da tersine yönelen bir etkilenme durumu oluşturur.

Bu karmaşıklığın ortasında çok-kültürlülük göç edilen yer için pozitif bir güç ve insan deneyimini geliştiren “**bir varoluş modu**” gibi görünse de, göçülen yer için bir ‘**zaman-mekân sıkışması (time-space compression)**’ ya da ‘**zaman-mekân**

uzaklaşması (time-space distanciation)’ da yaratır; bu aslında tam da bir “**yöresizleşme ya da yerelliğin bozulması/delokalizasyonu**” anlamına gelecektir.

2.2. Tersine Kentleşme; Göçebelikten Yerleşik Hayata Geçiş

Göç, bir sosyo-mekânsal ya da kültürel birimin sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel ve mekânsal anlamda değişmesine sebep olan bir nüfus hareketidir. Göç bir mekânsal yer değiştirme durumudur. Bu mekânsal değişiklik, hem arkada bırakılan sosyo-mekânsal birim –memleket– için hem de yeni gelinen sosyo-mekânsal birim için sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel ve mekânsal etkiler yaratır.

Aslında ne kadar insanların göç ettiği düşünülse de sadece insanlar göçmez, birçok şey de birlikte taşınır; kültür, yaşam, hastalık, başka türden bir kentsellik ve bunlara dayalı alan kullanım biçimlenmeleri (kültürel, dini vb).

Gittiği yerin yabancı olması, oraya yabancılaşmak aslında sadece fiziken değil daha çok zihnen gerçekleşir; artık eski yaşantılar ve yaşamlar hükümsüzdür. Böylece, geçmiş denilen durum da korunamaz hale gelir (Adorno’dan akt. Said, 2006: 21).

Memleket denen yerde ise bu çatışma yoktur. Doğduğu yer insanın yaşamsal tecrübelerini ilk kazandığı yerlerdir. İnsanın doğduğu yerdeki nesnelere ve bütün dış dünya sanki kendi kişiliğinin bir uzantısı gibidir, zaten rahatlık/kendindenlik hissi de buradan gelir (Eliot’dan akt. Said, 2006:28).

Bu durumu eserlerinde göçü anlatan sanatçılarımız ortak bir cümle ile şöyle özetlerler: “**Göçmenin iki yükünden biri bavulu; diğeri de anlarıdır.**”

Kent ve göç iç içe geçmiş kavramlar; nitekim kentler, sahip oldukları nüfusun doğal artışının yanında, diğer yerleşim alanlarından gerçekleşen göçlerle de nüfusu artan mekânsal birimlerdir. Göç, etnik ve kültürel çeşitliliğe katkı yaptığı gibi

² Halkın ruhu ya da milli ruh; bir halkın, kültüründe ve özellikle lisanında ifadesini bulan organik kimlik.

³ “Anavatan” olarak memleket kavramının “baba/ata toprağı” olarak memleketten daha siyasi olduğu ve ulus fikriyle anlam kazandığı, baba toprağı anlamında memleketin ise daha eskiye referans vererek, daha fazla kültürel içeriği olduğu ve bir coğrafik mekânla tanımlandığı ileri sürülebilir. Çalışmada göçmenlik açısından memleket kavramının her ikisine birden referans verilmesiyle daha anlamlı olacağı düşünülmektedir.

demografik, ekonomik ve sosyal dinamiklerin biçimlenmesine de yardımcıdır (Giddens and Sutton, 2013).

3. TÜRKİYE VE GÖÇ

Türkiye, bir geçiş/transit ülkesi olarak tarihte her zaman dış göçün yoğun yaşandığı bir ülke olmasına rağmen son dönem ortaya çıkan Suriye iç savaşı sonucu, ekonomik, politik, sosyal, kültürel yaşamını derinden etkilemekte olan mülteci krizi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durum Türkiye'nin artık bir **“hedef ülke”** konumuna geldiği şeklinde yorumlanabilir.

Farklı sebeplerle ülkemize göçle ya da savaş ve zulüm korkusu nedeniyle gelenlerin ağırlıklı kısmı, yaşam alanı olarak kentsel mekânları tercih etmektedir.

Özellikle büyük kentlerimizde toplanan bu nüfusun, kentsel alanlarda ihtiyaç duydukları kentsel kamusal hizmetleri alabilmeleri ve kente uyum sağlayabilmeleri için kent yönetimleri kısa ve uzun vadeli kentsel politikalar geliştirmek zorundadır.

3.1. Türkiye Açısından Mevcut Durum

TÜİK'in 2007-2016 dönemi için yıllık olarak yayınladığı ADNKS göç istatistiklerine göre, ülke toplam nüfusunun yaklaşık olarak %3,1 ila %3,5'inin bir önceki yıla göre ikamet ettikleri illeri değiştirdiği görülmektedir. 2015-2016 dönemi için iller arası göç eden nüfus toplamının 2.619.403 kişi olduğu dikkate alındığında, bu kişilerin göç ettikleri iller açısından yeni ihtiyaçlara yol açacağı açıktır (Tablo 1).

Tablo 1: Yıllara Göre İller Arası Göç Eden Nüfus, 2008-2016

Yıl	Toplam nüfus	İller arası göç eden nüfus	Oran (%)
2008	71.517.100	2.273.492	3,2
2009	72.561.312	2.236.981	3,1
2010	73.722.988	2.360.079	3,2
2011	74.724.269	2.420.181	3,2
2012	75.627.384	2.317.814	3,1
2013	76.667.864	2.534.279	3,3
2014	77.695.904	2.681.275	3,5
2015	78.741.053	2.720.438	3,5
2016	79.814.871	2.619.403	3,3

Kaynak: ADNKS, TÜİK, 2016

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kayıtlarına göre ikamet izni Türkiye'de bulunan yabancıların sayısının 2005-2016 döneminde 178.964'den 461.217'ye yükseldiği görülmektedir. Buna göre, söz konusu dönemde ikamet izinleri %150'nin

üzerindeki bir artışla yaklaşık 2,5 katına çıkmıştır. Nitekim 2015 yılında yaklaşık 650 bin kişi olan yabancıların sayısı %25,5'lik bir artışla 2016 yılında yaklaşık 816 bin kişiye ulaşmıştır (Tablo 2).

Tablo 2: Yıllara Göre Yabancı Nüfus, 2013-2016

Yıl	Yabancı nüfus	Yıllık değişim oranı (%)
2013	456.506	-
2014	518.279	13,5
2015	650.308	25,5
2016	816.410	25,5

Kaynak: ADNKS, TÜİK, 2016

Ülkemizde yasal olarak ikamet eden yabancı nüfus tabiiyet açısından değerlendirildiğinde, 2016 yılında en yüksek orana sahip ülkelerin Irak (%18,3), Suriye (%9,2), Almanya (%9,2) ve Afganistan (%7,3) olduğu görülmektedir.

4. NERESİ SILA, NERESİ GURBET?

Anderson'a (1991) göre, coğrafik mekânla doğrudan bağ kuran toplumsal ilişkiler herkesin herkesi yüz yüze temas ilişkisi içinde bilmenin ötesine geçmesinden itibaren, toplumsal ve siyasi olarak muhayyeldir. Brah (1996) ise bir yerden ayrıldığımızda, ayrıldığımız yer ve oranın insanları hakkında geliştirdiğimiz hayali durumdan bahseder.

Brah'ın kavramlaştırması bağlamında belirtmek gerekirse, bir yere ilişkin **“oraya ait olma hissi”** ve bunun öznel anlamları bir yerden başka bir yere göç etmenin arzu edilmeyen/beklenilmeyen bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu durumda coğrafik mekân, kişisel olarak hayali/sanal bir olgu olur. İnsan, ayrı/ayrılmış olduğu mekânla düşünsel ve ilişkisel olarak bağ kurar. Yüzer-gezerlik tam da burada anlam kazanır. Sila gurbet olur; daüssıla.

Cemal Süreya'nın: “gurbet yavrum, garba düşmektir gurbet” dediği ya da Yüksel Pazarkaya'nın: “incindiğin yerdir gurbet” dediği yerdir gurbet...

Murathan Mungan'ın “Dönmek” şiiri yüzer-gezerliği en iyi anlatan dizelerle örülmüştür:

“Dönmek mümkün mü artık dönmek
Onca yollardan sonra yeniden yollara düşmek
Neresi sila bize neresi gurbet
Al bizi koynuna ipek yolları
Üstümüzden geçiyor gökkuşağı
Olmamış yaşamlar eksik yarınlar
Hatırlatır her şey eski aşkları
Neresi sila bize neresi gurbet
Yollar bize memleket”

4.1. Memleket ve Yerellik

‘Memleket’ bir taraftan ulusun toprağı, ulusun yerleştiği ve/veya kök saldığı coğrafyayı yani anavatanı tanımlar. Diğer taraftan, ailenin toprağıdır orası (baba/ata toprağı), ailenin yerleşip kök saldığı coğrafyadır. Bu türden memleket anavatanın içinde veya dışında olabilir, ama anavatan imgeleminden daha dar bir coğrafik mekânla gönderme yapar.

Bu bakımdan memleket imgelemi, Anderson ve Brah'ın kavramlaştırmalarının kesişiminde bir yerdedir. Ayrıca, retorik olarak hemşehricilik ilişkisine kaynak olan ‘memleket’ ve dolayısıyla baba/ata toprağı, anavatan kavramıyla birlikte ve yan yanadır. Biri diğerinin yerini almaz.

Mekânsallık devreye girince fiziksel mekân kendiliğinden sorgulanır olur; insan kavramlaştırmasının ötesinde ve iktidar ilişkileri dışında kendiliğinden anlamlı değildir. Tam da tersine, bir fiziksel mekânın varlığı ve imgelemleri inşa edilmiş olur (Allen, 2003; Massey, 1995). Memleket kavramı da sosyo-kültürel ve mekânsal olan, göreceli, melez ve inşa edilmiş daha çok siyasi bir olgu olarak tartışılır olur.

Böylece, hemşehriciliğe dayalı kimlikler, mikro-sosyolojik hayatın yanı sıra ve ötesinde, doğrudan ve dolaylı olarak makro siyasal düzen ve yapılanmalarla ilişkilidir.

Yerellik (locality) her zaman kırlılaşıma (ruralization)-kentleşme (urbanization) ile küreselleşme-yerelleşme karşıtlıkları arasında bir yerlerde kalan önemli bir kavram. Arada kalmışlığın bir sonucu olarak da, baskı altında; buna rağmen hala ilişkisel, hibrit ve dinamik.

Bir yerin özgün karakteri olarak tanımlanabilecek yerellik kavramı, bir yerin küreselliğine ve jenerik karakterine referans veren ancak evrensel olanın karşıtı olarak da anlaşılabilir. Yerellik, belki de en çok refere edilen Christian Norberg-Schulz'un (1980) “Genius Loci” adlı kitabında **“herhangi bir yerde herhangi bir oluş”** tur. “Mekânın ruhu” olarak dilimizde

kullanılan kavram “o yere özgü olmak” ı da anlatır.

Diğer taraftan bakıldığında, Edward Relph’in (1976) “Place and Placelessness (Yer ve Yersizlik)” i fenomenolojik bir bakışla, yeri coğrafyanın bir fenomeni olarak tarifler. O’na göre modernlik süreçleriyle birlikte yersizlik baskın bir güç haline gelse de, aslında yer, insan yaşamı için bir vazgeçilmezdir.

Augé (2008) yerin ne karakterinin, ne ruhunun ne de yerelliğinin olmadığını savunarak buraları “**olmayan yerler (non-places)**” olarak tarifler. O’na göre, daha nötral/tarafsız bir pozisyon olarak olmayan-yer: “Bir mekân ilişkisel, tarihi ve kimlikle ilişkili olarak tariflenebiliyorsa, aslında o mekân ilişkisel ya da tarihi ya da kimlikle ilişkili olarak tariflenmiyorsa bir olmayan-yer olacaktır” (s. 63).

Buraya kadar özetlemek gerekirse:

- Yerellik önemlidir: İnsan yaşamının önemli bir tümleyenidir ve yarın da olacaktır (Relph, 1976: 1). Yerellik insanın yabancılaşmasının ve çevrenin bozulmasının önleyicisidir (Norberg-Schulz, 1980: 23).
- Yerellik baskı altındadır: Modern çağda evrenselliğe doğru giden üstsel bir eğilim vardır. Olmayan-yerlerin kendi raison d’être’leri ve önemli işlevleri vardır; bu yüzden de yerellik hep olacaktır. Augé’ye (2008: 86) göre, yerler ve olmayan-yerler birbirlerine geçmiştir ve çift taraflı ilişkileri vardır.
- Yerellik ilişkiseldir: Her yerin içsel ve dışsal ilişkileri vardır, bu sistemik yapıda yerle yerel olan sürekli ilişkidir.
- Yerellik hibrittir: Yerelliğin sağlanmasında birçok etmen kaynaşmıştır; topoğrafya, bitki örtüsü, su, kültür, sosyallik ya da semboller gibi.
- Yerellik dinamiktir: Augé’ye (2008: 64) göre, bir yer yeniden yazılmış bir parşömandır (palimpsest) ve sürekli yeniden yeniden yazılır. Buz yüzden de yerellik, hem geçmişi, bugünü hem de yarını içerir.

4.2. Memleket ve Hemşehrilik

Hemşehri sözcüğü toplumsal yapı içerisindeki bir kişiyi tanımlar; aile kökeni aynı coğrafik mekândır ve hemşehrilik bağıyla tanımlanır.

Aynı yerde yüz yüze temasa dayalı ilişkiler içinde bulunan insanlar, Dubetsky’nin (1976) belirttiği gibi, birbirlerini hemşehri olarak değil, akraba, okul arkadaşı, komşu, iş arkadaşı gibi bağlarla göre tanımlarlar. Eğer bir komşu hemşehri olarak tanımlanıyorsa, bu komşuluk ilişkisi ancak göç ettikten sonra göç edilen yerde ve göç etmeden önce aralarında bağ olmayan kişilerin ilişkisini tanımlar. Bu durumda hemşehri, memleketi aynı yer olan kişidir ve birbirlerini hemşehri olarak tanımlayan kişiler memleket dışındadırlar. Kısacası, göç edilmiş olan yerde memleket, soyut bir coğrafya; hemşehri ise oradan gelen kişidir.

Hemşehrilik ise hemşehri arasındaki bir durumsal ilişkidir; ortak paydaları aynı coğrafik mekâna kök salmış olan iki kişiden birinin diğerine göre durumunu niteler. Hemşehrilik aynı zamanda, memleketleri aynı coğrafik mekân olan veya aynı yere ait olma hissini taşıyan kişiler arasındaki ilişkileri ve bağlar ile bu bağlardan doğan farklı kimlikleri de tanımlar. Birbirlerini tanımayan kişiler, birbirlerinin fiziksel görünüşüne, konuşmasına vs. bakarak bir birlerini coğrafi mekâna referansla kategorileştirirler ve birbirlerini ‘biz’ ve ‘onlar’ kategorilerinde değerlendirirler. Aynı coğrafik mekâna ait olma hissini taşıyan kişiler arasındaki bağlar kimi zaman kişisel kimliğin de konusu olur: **Hemşerim memleket nire?**

Kişisel kimlik anlamında özdeşleşme bireyin sembolik olarak bir yer ve oraya ilişkin toplumla ya da toplulukla kendi arasında özdeşlik kurması veya toplumsal ilişki ağlarına dâhil olmak yoluyla gerçekleşebilir.

Hemşehrilik özellikle göçen açısından kendisini öznel olarak ‘biz’ ve ‘onlar’ ayrımında coğrafik mekânla ve oraya ait olan diğer insanlarla, oranın kültürü ve çevresiyle özdeşleştirir. Yani, düşünsel

olarak bir kişi kendisini o memlekete ait hissedebilir. Bu durumda tanımlanacak olan kimlik hemşehrilik değil, memleket bağlantılı olacaktır. Ancak, memleket bağlantısının ötesine geçildiğinde ve hemşehrilik ile ilişkilendiğinde, yeni kimlik hemşehrilikle kurulan ilişkilerden doğar. Yani, ilişkiseldir.

Kısacası, gerek anavatan anlamında memleket aracılığıyla ifade edilen ve kök salınan yere ait öznel kimlik ilişkisini tanımladığında, gerek ata toprağı anlamında memleketleri aynı yer olan kişilerin bir birlerine göre durumlarını tanımladığında, gerekse bir toplumsal ilişkinin konusu olduğunda hemşehrilik bir coğrafik mekândan ve ona ilişkin imgelemden doğan bir olgudur.

Dolayısıyla hem sosyo- kültürel yapıyla ve coğrafik mekânla hem de hemşehrilik ağlarına katılmayınca göçmenlik kimliği ayrılmaya, yabancılaşmaya, dışlanmaya ve kopuşa yönelir. Artık ‘biz’ ve ‘onlar’ ayrımında coğrafik mekânla ve oraya ait olan diğer insanlarla, oranın kültürü ve çevresiyle özdeşleşememe durumu tartışılır olur.

4.3. Yerleşilen Yer ile Özdeşleşme ve Yerleşiklik

Doğduğu yerden yaşadığı yere giden insan bu yeni yerle özdeşleşmek için ilkin orada mesken tutmak durumundadır (Heidegger, 1996). Bu ilişki, kentsellik bakımından ise mekânla özdeşleşmek için yeni bir kimlik yaratmak durumunu anlatır (Norberg-Schulz, 1980). Heidegger için, mesken tutmak insan varoluşunun en doğal biçimidir. İnsan, çevresi ve kent kültürü ile düzenli ve uyumlu bir ilişki kurmak ister. Kaosa karşı düzeni amaç edinme, aslında orasıyla özdeşleşmenin gerçekleşme koşulu gibidir.

İnsan hayatta kalmak için mağaralardan çıkmış avcılık-toplayıcılıktan yerleşik düzene geçmeye zorlanmıştır. **“Dişi kuş yapar yuvayı, sıvayı sıvayı”** atasözü insanın dünyada ‘yüzer-gezer’ bir yaşam olarak varlığını sürdürmeyeceği için, mesken edinmesinin gereğini gösterir.

Ancak insan o zaman belli bir ‘yer’e ait olur.

Heidegger’e göre **“dünyada-olmak”**, yani aidiyet vurgusu ancak dünyada “evde olmak” yani mesken tutmakla mümkündür. ‘Yer’ kavram olarak, herhangi bir lokasyon ya da konum belirtmez, sınırları daha belirsiz ve esnekler. Mekân ise zamanla birlikte yoğruldukça ya da ‘yoğunlaştıkça’ ve zaman içinde bir kültür ona kök saldıkça, ‘yer’e dönüşür. Yani ‘yer’, sabit değerlerin -geleneklerin, davranış ve düşünce alışkanlıklarının- taşıyıcısıdır, insanları kendine ve kültür aracılığıyla birbirlerine bağlar (Tümer, 2009). İşte “mesken tutmak” da; böyle bir bütünsel yapının parçası olmakla mümkündür. Bir kültür, bir ‘yer’, bir insan topluluğu arasındaki armonik bütünselliğe dayanır. İşte bu noktada, bir yerin anlamlı kavranması onunla ‘özdeşleşme’ ve orada ‘oryantasyon’dur (Tümer, 2009).

Norberg-Schulz’a göre bireyin bir “varoluş noktasına” sahip olması yani “mesken tutması” için, önce kendisini çevreyle özdeşleştirmesi gerekir. Norberg-Schulz, “insanın kimliği, öncelikle bir yerin kimliğini gerektirir.” diye devam eder. Birey belli bir kimliğe sahip olmaya ihtiyaç duyar; ama bu kimlik, bir mekânla özdeşleşmeli ve oryante etmeli yani nerede olduğunu bilmelidir. İşte “bu iki psikolojik fonksiyon” sayesinde birey tam anlamıyla kimliğine kavuşur (Norberg-Schulz’dan akt. Tümer, 2009).

Mekân değiştiğinde ya da yer değiştirildiğinde gerçekleşen değişim sadece fiziksel, kimlik veya zihinsel alanda olmaz. “Yeni yaşam alanı” aslında sürekli hareket halindeki bir mekâna gönderme yapar. Kent hareketin nesnesi haline gelir. Hiçbir şey değişmese sokağın adı değişir (Sunay, 2010).

4.4. Orası Neresi?

Kişiler, milliyet bağımlı devletlerin hukuk sistemlerine göre farklı şekillerde elde ederler. Özellikle Avrupa ülkelerinin çoğunda vatandaşlık 19. Yüzyılın bir kalıtı olan klasik doğum yerini esas alan hak olan

jus soli (toprak hakkı ‘right of the soil’ ya da toprak hukuku) ile doğumla kazanılan hak olan *jus sanguinis* (kan hakkı ‘right of blood’ ya da kan hukuku) (Brubakers, 2009) bölünmeleri arasında sıkışmıştır. İlki yani toprak hakkı zorunlu bir bölünmeyken, kan hakkı (kan bağına bağlı vatandaşlık) zorunlu değildir. Birincisi, ulusallık ya da hemşeriliğe ait bir devlet teritoryasındaki her bireysel doğum olarak ele alınabilirken (örn. Fransa’da), ikincisinde bireyin bir devletin hemşerisi ya da bir ulusa bağlı ailede doğmuş olması gerekir (örn. Almanya’da) (Polat, 2014).

Daha sonraları ise Avrupa ülkelerinin çoğu bir araziye/toprağa/teritoryaya ait olma temelli bir ‘özel ulusallık’ yerine ‘kan, ırk ya da dil temelli’ bir Alman konsepti olan ‘nesnel ulusallık’ı tercih etmiştir. Özel ya da nesnel ulusallık ekseninde tartışılacak bir çok-kültürlülük, çeşitlilik ve farklılaşma bağlamında ‘kültürlerarası kent’ kavramı tam da bu noktada sahneye çıkar. İngiltere, Almanya, Avustralya ve Kanada gibi ülke örneklerinin de gösterdiği gibi, bu kültürlerarasılık tam da politik alternatif bir yaklaşım olarak kentin yapısındaki kültürel çeşitliliğin ve farklılaşmanın değişimini anlatır.

Bu değişim sonucunda neredeyse tüm gelişmiş ülkelerde çeşitlilik, farklılaşma ya da kültürlerarası etkileşimi kentsel karşılaşma (urban encounter) bağlamında ele alan farklı örnekler de görmek mümkündür: Fransa’da deneyimlenen ‘sivil kültürel uyum’ yaklaşımları; Almanya (ve Avusturya) örneğindeki ‘etnik ulusalılık’ ya da ‘gurbetçilik (gasterbeiter)’ sistemi; İtalya, İspanya ve Portekiz gibi Güney Avrupa yaklaşımı; ABD’nin ‘eritme potası (melting pot)’ anolojisi; Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda’da denenilen ‘kültürel mozaik’ yaklaşımı; Hollanda ve İngiltere’deki ‘kurumsal çokkültürlülük’ yaklaşımı gibi (Polat, 2014).

Bu kadar farklı eksenlerde olsa da çok-kültürlülük kavramı kendi içerisinde bir etkileşim, farklılaşma ve çeşitlilik olmasını da barındırır; mekânsal, din, dil, ırk, ya da zamansal ayrışma, kültürel özgünlük adına

birbirinden ayırt edilebilir olan etnik grupların homojenliğini ve yerel toplumun sivil kimliğini ifade etmek üzerine temellenen bir etnik etkileşimi kabul etme de dâhildir (Goldberg, 1994; Willett, 1998). Bundan başka, bu etkileşim, farklılaşma ve çeşitlilik kültürel yapıdaki ilişkileri şekillendirmede yaygın bir mekanizma olup, belli bir gücü olan baskın hâkim gruplar arasında hiyerarşik bir eksen yerine yatay bir düzlemde eşit biçimde gerçekleştirilir olduğunu varsayar (Polat, 2014).

5. YERLEŞİKLİKTEN YERELLİĞE KENT VE MEKÂN

Büyük kentlerin çoğu (buna İstanbul da dâhildir) sadece nüfus büyüklükleri ya da küresel ekonomik konumlanmaları ile değil içerisindeki çeşitlilik, çok-kültürlülük ve farklılaşmalar nedeniyle de, bugün ‘dünya kentleri’ olarak anılacak bir düzeye gelmiştir (Polat, 2014). Örneğin Londra’da 300’den fazla dil konuşulmaktadır, 600.000’den fazla Müslüman yaşamaktadır ve ‘Beyaz İngilizler’ sadece yüzde 59.8’lik bir orana sahiptir (Kyambi, 2005).

Kentte yer alan farklılıkların bazen aynı potada erimesi bazen de birbirinin gözeneklerine geçmemesinin sağlanması, doğru yönetilmesiyle ve planlanmasıyla mümkündür. Kentte sosyal yapının ve kültürün izleri arandığında ‘kozmopolitan’ terimi doğru başlangıç noktasıdır. Yunanca dünya anlamına gelen *cosmos* ve kent, halk ve kentlilik anlamına gelen *polis* ten türeyen kozmopolitan kelimesi genelde literatürde ‘dünya vatandaşlığı’ anlamında kullanılmıştır. Bugün İstanbul, Roma, Paris, Londra ve Tokyo gibi kentler dinamik kozmopoller olarak dikkat çeker (Polat, 2014).

Çoğunluğun ayrıcalığıyla sınırlanmış olan azınlıkların dağınık gereksinimlerinin tekdüzeliğini zorlayan bir yapıya sahip bu kentler kültürel yanlış anlaşılmalara ya da hatta düşmanlıklar ağırlaştığı zaman, sorunlarını çözmenin daha da zorlaştığı yerlere dönüşürler. Bu durumda, pazar

mekanizmaları ‘çok-kültürlü kozmopol kentler’ de mekânsal yapıda doğrudan ve farklılaşan etkilere yol açar ve karmaşıklık giderek artar.

Sandercock (2003, 2004), çok-kültürlülüğü kent üzerinden yeniden kuramsallaştırarak buna ‘kültürlerarasılık (interculturalism)’ diyerek kentsel planlama ve yönetim sistemlerinde reform sağlayacak şu önerilerde bulunur:

- İnsanların kültürel gömülülüğü (cultural embeddedness) kaçınılmazdır. Ancak bazı farklı kültürel kimlik biçimlerinin olması ve ait olma kaçınılmaz bir durumdur.
- Kültür durağan, zorunlu ve sonsuz bir şey olarak anlaşılmamalıdır. O daima gelişen, dinamik ve melez bir gerekliliktir.
- Pozitif ve kültürlerarası bir diyalog olarak kültürel çeşitlilik kültürel açıdan farklılaşan toplumların gerekli bir elementidir.
- Çoklu kimliklerin erdemlerini ya da farklı hak taleplerini tartışan farklı kamusal yapılar olarak kültürlerarasılığın politik mücadelesi kaçınılmazdır.
- Gündelik bir politik pratik olarak kültürlerarasılığın merkezinde iki hak vardır: Farklı olma hakkı ve kent hakkı.
- Kültürlerarasılığın merkezindeki ‘**farklı olma hakkı**’ sürekli olarak diğer haklarla (insan hakları gibi) rekabet etmek zorundadır ve yeni formülasyonlara ve yeniden gözde bulundurmalarına uygun olarak yeniden tanımlanmalıdır.
- Kültürlerarasılığın ebedi tartışması agonistik/kavgacı demokratik bir politika anlamına gelir.
- Kültürlerarası bir topluma ait olma duygusu ırka, dine ya da etnisiteye bağlanamaz.
- Hoşgörüsüzlüğü ve korkuyu azaltmak ‘tanınma’nın kültürel boyutları kadar maddi boyutlara da bağlıdır.

5.1. Yerin Yerelliğe Dönüşümü

Hem kent plancıları hem de kentbilimciler arasında yaygın bir bakış açısı vardır:

Çeşitlilik ya da çok-kültürlülük küresel bir toplumda pozitif bir güçtür ve insan deneyimini geliştiren “**bir varoluş modu**” dur (Talen, 2008). Kent, farklılıkların ve çeşitliliğin odağında olduğu için tam saygıyı hak eder; Lefebvre (1991) ve Harvey’in (2000) bu konudaki titiz çalışmaları bu noktada entelektüel bir döngü yaratır. Kentsel kültürel çeşitlilik ekonomik kalkınmanın bir aracı olarak pazarlanan ve satılan yerlerde bile (Lang et al., 1997), kronopol kentlerde çeşitli kentsel yaşam biçimlerinin oluşturulması temel bir varlık olarak kabul edilir (Zukin, 1998).

Kentsel planlama ve tasarım alanında temel fikir şudur: Faaliyetlerin karışımının kombinasyonları, -ayrı kullanımları değil- başarılı kentsel yerlerin anahtarındır (Montgomery, 1998: 98).

Appadurai (1998: 182), göçmenlerin ‘**yer kurma**’ ve ‘**yerellik üretimi**’ (**production of locality**) pratikleri üzerine ve aynı bağlamda göçmenin belleği üzerine düşünürken, maddi kültür unsurları ile törensellik ve kimlik ilişkisini, sadece performatif kültürel pratikler değil, imgeler ve imgelemler düzleminde de birbirine sıkıca bağlar.

Kimliğin, mekânsal ve zamansal, aidiyet ve iyelik ilintilerinin sürekli inşa edileduran dinamiğini izlemeye çalışırken, Raymond Williams’dan ödünç aldığı ‘duygu yapısı’ kavramını öne çıkarır. Göç etmiş toplulukları değerlendirirken, yerellik ve yurt üretiminin ne tür bir ‘duygu yapısı’na (structure of feeling) yaslandığını sorgulamak gerektiğini vurgular. Nitekim yaşamımızın ayrılmaz bir parçası olan görsel nesnelere ve içeriklere, zamana ve mekâna demirleyen kültürel belleği görünür kılmada, duygu yapısına temas eden nitelikleriyle açıkça aktördürler. Appadurai’dan özetlenen bu çerçeve, çalışma boyunca ‘yurt olarak ev’ ve ‘yuva olarak ev’ bağlarıyla birlikte düşünülmelidir.

Kuhn’un (1995: 2) tanımı bize kılavuzluk edebilir. Yazara göre aile basit ama yoğun bir ifadeyle “**zengin bir aidiyetler bütünü**” olarak görülmelidir. Nitekim

ailenin mitik gücü ile ulusun mitik gücü arasındaki bağlantı bu katmanlı aidiyetler yelpazesini boydan boya kat etmektedir. Fakat ulus, aile, bellek etrafında genişleyen konunun detayları bu çalışmanın konusu olamayacak kadar kapsamlıdır.

6. SONUÇ

Tarde (1999), bir farklılıktan ötekine geçmek için gerekli olan köprünün kimlik yerine “sahiplik” olduğunu iddia eder. Aidiyet hali bu noktada önemlidir ve edinim “ait olma” yı gerektirmektedir. Bu karşılıklı bir etkileşimdir: **Sen bir şeye sahipsen o sana aittir.**

İnsanların bir yere yerleşme kapasitelerinden (konar-göçerlik) çok, yer değiştirme kapasitelerinin (yüzer-gezerlik) geliştirilmeye çalışıldığı günümüz dünyasında, yerin aidiyeti ve zaman-mekân sarmallığı bakımından, göç eden insan ve göç edilen yer arasındaki yüzer-gezer ilişkisinin gücü köklerinin alındığı memleketten köklerin salındığı yeni yere doğru oluşan yeni konar-göçer yaşamsal süreçler oluşturmaktadır. Göçen insan yeni mekânda mesken tutma ya da orasıyla özdeşleşme yani “**oralı olabilme**” çelişkisi yaşar; sahiplenme olmayınca da “**ait olmama/aidiyetsizlik**” durumu ortaya çıkar.

Yeni mekân artık farklılaşmıştır, çok-katmanlıdır, çok-kültürlüdür (/kültürlerarasıdır), çeşitlenmiştir ve melezdır. Bu mekâna eklenmeye çalışan kişi (göçmen) oralı olamaz, ait olamaz, arada/arafta kalır:

- Üstüste örtüşmeyen yüzer-gezer kapasiteleri konar-geçer mesken tutmaya ya da yer edinmeye dönüştüremez; arada kalır.
- Doğduğu yerden getirdiği gömülü kültür, alışkanlıklar, sosyo-kültürel yapılar, etnisite, dil vb. olguları, yeni mekânla örtüştüremez ya da çakıştıramaz; arada kalır.

- Artık ne geçmişini kapsayan bir memleketi ne de geleceğini yöneten bir yaşamsallığa sahip olamaz; arada kalır.
- Tüm kültürler diğerlerinden bir şey öğrenir ve diğerine katkı sağlar ve kültürler sosyal etkileşimlerin gündelik pratikleriyle gelişirse, kültürler örtüşmez; arada kalır.
- Çoklu kimliklerin erdemleri ya da farklı hak talepleri açısından farklı kamusal yapılar olarak kültürlerarasılığın politik mücadelesindeyse; arada kalır.
- Farklı olma hakkı ve kent hakkı açısından meşruluğunun farkına varmak ile kamusal mekâna sahip olmak ve burada var olmak arasında sıkıştıyorsa; arada kalır.
- Kültürlerarasılığın merkezindeki ‘farklı olma hakkı’ sürekli olarak diğer haklarla (insan hakları gibi) rekabet ettiriliyorsa; arada kalır.
- Kültürlerarası bir topluma ait olma duygusu ırka, dine ya da etnisiteye bağlanamazsa da politik bir topluluğa bağlı gereksinimler varsa; arada kalır.
- Hoşgörüsüzlüğe maruzsa ve korkusunu azaltamıyorsa; arada kalır.
- Politik ve ekonomik güç eşitsizliklerine maruzsa; arada kalır.
- Ulusal ve yerel kimliğin ve ait olmanın sembollerini geliştiremiyorsa; arada kalır.

...

Arada kalınmayan bir toplum ve kent, sadece göçmenler için değil herkes için evrensel bir haktır.

Kökünü reddetmek mümkün mü? Yanıt ne kadar “hayır” ise, yere sağlam basmak da o kadar “evet” ister. Köksüz kalınca kaybolacağını düşünerek sarılıyorsun yılan da olsa tutunacağın şey. Dalgaların vuruşuna kendini bırakıp her salınımında bir başka bilinmeyene doğru yelken açmak belki büyük hazların kaynağıdır. Ama batmamak, boğulmamak için tutunmak önemli bu deryada; çevreyle ilişki kurarak bir kimlik oluşturmak için.

Güven ve güvenlik ortamı her canlı için bir temel gereksinim ise, anlaşılır bir olgudur tutunma isteği de. Çevresini korumak ister insan, kendini koruyabilmek için. Ama göç topraklarının kendi gerçekliğini de unutmadan. Göç topraklarının duygularını incitmeden; göç topraklarının huzurunu ürkütmeden; göç topraklarında yaşayan halklarla uyumu hep gözeterek. Göç topraklarında özgürlüğü geliştirerek. Göç topraklarında göçmenliği aşarak.

Gurbet! Göçmen için yüklü bir bohça kadar hafif, biber oyalı bir mendil gibi ağır. Gurbete “çıkılır” da, “düşülür” de. Refik Durbaş “Çırak Aranıyor” adlı şiirinde “Gurbet ne yana düşer usta/ Sıla ne yana/ Hasret hep bana/ Bana mı düşer usta?” diye sorar.

Bir yiğit gurbete gitse, gör başına neler gelir...

Kendisini bir “yeryüzü sürgünü” olarak tanımlayan ünlü İspanyol edebiyatçı Juan Goytisolo’ nun da dediği gibi:

“İnsan ağaç değildir. Kökü olmaz, kalkar yürür, gider!”

KAYNAKÇA

1. AGNEW, J. (1987). *Place and Politics: The Geographical Mediation of State and Society*, Boston, Allen & Unwin.
2. ALLEN, J. (2003). ‘Power’ in Agnew, John; Mitchell, Katharyne; Toal, Gerard (eds.), *A Companion to Political Geography*, Blackwell, Malden.
3. ANDERSON, B. (1991). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London, Verso.
4. APPADURAI, A. (1998). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*, University of Minnesota Press, London.
5. AUGÉ, M. (2008). *Non-sites, An Introduction to Supermodernity*, Verso, London.
6. BRAH, A. (1996). *Cartographies of Diaspora: Contested Identities*, Routledge, London.
7. BRUBAKERS, R. (2009). *Citizenship and Nationhood in France and Germany*, Harvard University Press, Cambridge.
8. DUBETSKY, A. (1976). ‘Kinship, Primordial Ties, and Factory Organisation in Turkey: An Anthropological Approach’, *International Journal of Middle East Studies*, 7 (3), pp. 433-51.
9. GIDDENS, A., SUTTON, P. W. (2013). *Sociology, Seventh Edition*, Polity Press, Cambridge.
10. GOLDBERG, D. T. (1994). *Multiculturalism: A Critical Reader*, Blackwell, Oxford.
11. HARVEY, D. (2000). *Spaces of Hope*, University of California Press, Berkeley.
12. HEIDEGGER, M. (1996) *Being and Time*, Trans. Joan Stambaugh, State U of New York, Albany.
13. INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION (IOM), (2012). *World Migration Report 2012*, International Organization for Migration, Geneva.
14. KUHN, A. (1995). *Family Secrets: Acts of Memory and Imagination*, Verso, London, New York.
15. KYAMBI, S. (2005). *Beyond Black and White: Mapping New Immigrant Communities*, Institute for Public Policy Research, London.
16. LANG, R. E., HUGHES J. W., DANIELSEN, K. A. (1997). “Targeting the Suburban Urbanites: Marketing Central-city Housing”, *Housing Policy Debate*, 8, 437-470.
17. LEFEBVRE, H. (1991). *The Production of Space*, Blackwell Publishers, Oxford.

18. MONTGOMERY, J. (1998). “Making a City: Urbanity, Vitality and Urban Design”, *Journal of Urban Design*, 3(1),93-116.
19. NORBERG-SCHULZ, C. (1980). *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*, Rizzoli, New York.
20. MASSEY, D. (1995). ‘Imagining the World’ in Allen, John; Massey, Doreen (eds.), *Geographical Worlds*, Oxford University Press, Oxford.
21. POLAT, E. (2014). Çeşitlilik, Çok-kültürlülük ve Farklılaşma Lensleri ile Kente Bakmak içinde: Toplumsal Çeşitlilik Yeni Söylem, Politikalar, Mekânsal Planlama ve Uygulamalar, *Bildiriler Kitabı*, KBAM, Ankara.
22. RELPH, E. (1976). *Place and Placelessness*, Pion Limited, London.
23. SAID, E. (2006). *Kış Ruhü: Edward W. Said’den Seçme Yazılar*, Çev. Tuncay Birkan, Metis Seçkileri, Ankara.
24. SANDERCOCK, L. (2003). *Cosmopolis 2: Mongrel Cities of the 21st Century*, Continuum, NY.
25. SANDERCOCK, L. (2004). “Reconsidering Multiculturalism: Towards an Intercultural Project”, In Wood, P. (ed) *The Intercultural City Reader*, Comedia, Stroud.
26. SUNAY, S. (2010) Dosya: Küreselleşen İstanbul, İstanbul, Yarım Olmayan Bir Mümkün. *Mimarlık*, 356.
27. TALEN, E. (2008). *Design for Diversity, Exploring Socially Mixed Neighborhoods*, Elsevier, Oxford.
28. TARDE, G. (1999). *Monadologie et Sociologie, Les Empecheurs Depenseren Rond*, Paris.
29. TEKELİ, İ. (2009). Sosyal Sermaye Kavramına Verilen Önemin Bölgesel Gelişme Sorununa Yaklaşmakta Getirebileceği Yeni Mantık Üzerine, 4. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, TEPAV, Ankara.
30. TÜİK (2017). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları”, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>, 15.05.2017.
31. TÜMER, G. (2009) “Mea Achitectura Mea Culpa. Pipoyu, Elmayı, Ayasofya’yı, Le Corbusier’yi Yadsımak”, *Mimarlık* 348(Çevrimiçi), <http://www.mo.org.tr/mimarlikdergisi/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=362&RecID=2155>.
32. UNITED NATIONS (UN). (2014). *World Urbanization Prospects: The 2014 Revision*, United Nations, New York.
33. WERTHMANN, C., BRIDGER J. (2015). *Metropolis Nonformal*, Applied Research and Design Publishing, Novato.
34. WILLETT, C. (1998). *Theorizing Multiculturalism: A Guide to the Current Debate*, Blackwell, Oxford.
35. ZUKIN, S. (1998). “Urban Lifestyles: Diversity and Standardization in Spaces of Consumption”, *Urban Studies*, 35(5), 825-839.